

ข้อบดีโกราช

เล่มที่๓

บันทึกจากโกราช

หนังสืออ่านประกอบการเรียน
วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขึ้นมีรับมีที่๓

คุณยิ่งลักษณ์ธรรมจังหวัดนครราชสีมา วิทยาลัยครุศาสตร์ราชสีมา

390
09393
๙๖๑๗๙

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์

การอพยพของชาวมอญ

และ ชาวมอญในจังหวัดนครราชสีมา

พัชรินทร์ เบญจสมบูรณ์

อาณาจักรไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ออยุธยา และรัตนโกสินทร์ นอกจากจะประกอบด้วย คนไทยแล้ว ยังประกอบด้วยชาวต่างชาติอีกหลายชาติ เช่น ลาว มอญ เมือง મလာယ့် ရှင် ตลอดจนฝรั่ง ประเทศไทยเป็นเด่นที่คนหนีร้อนมาพำเพย์นได้ทุกหยุ่นทุกสมัย ตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นมอญหนีพม่ามาพำเพย์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือเมรานห์ภูวนมาพำเพย์ไทยในบ้ำจุบัน ซึ่งก่อให้ เกิดบัญชาผู้อพยพจำนวนแส่น ๆ คน ตามพรມเดนไทย-กัมพูชา อันเป็นข่าวสำคัญระดับโลก

คนไทยนับถือพระพุทธศาสนา มีความเมตตากรุณางามเป็นนิสัยประจำชาติ ดังนั้นไม่ว่าชาติ ใดที่เข้ามาพักพิงภายใต้พระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์ไทย จะได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ในบรรดา ชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยนี้ ชาวมอญเป็นชาติหนึ่งที่เข้ามาในลักษณะหนีร้อนมาพำเพย์น ทุกครั้งของการอพยพ พระมหากรซัตริย์ไทยและชาวไทยให้การต้อนรับและช่วยเหลือชาวมอญเป็น อย่างดีตลอดมา อาจจะเป็นเพราะชาวมอญมีรูปร่างหน้าตา ประเพณีคล้ายคลึงกับไทยก็ได้ และ ชาวมอญที่เข้ารับราชการก็ได้สนองพระเดชพระคุณด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เฉลี่ยวฉลาด เช่น เจ้า-พระยาเมหโยธา (จัง) เจ้าพระยาเมหโยธา (ทอเรียง) พระยารัตนเจ้า (สมิงสอนเบา) ถึงกับ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความมีไหวพริบของเจ้าพระยาเมหโยธา (ทอเรียง) ว่า ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จ- พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสัพยอกกับเจ้าพระยาเมหโยธา (ทอเรียง) ว่า คำพูดที่ว่า “ช่างอยู่กับจิน ศิลป์อยู่กับไทย จัญไรอยู่กับมอญ” นั้นเป็นจริงหรืออย่างไร เจ้าพระยาเมหโยธา (ทอเรียง) ทราบ บังคมทูลในทันทีว่า “คำที่ว่านั้นยังไม่ถูก คำที่ถูกนั้นคือ ช่างอยู่กับจิน ศิลป์อยู่กับไทย จัญไรอยู่ กับพม่า บัญญาอยู่กับมอญ” ทำให้บรรดาข้าราชการที่เข้าเฝ่ายกย่องชมเชยในความมีปฏิภาณของเจ้า- พระยาเมหโยธา (ทอเรียง)

มอญ เคยเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมากก่อนในอดีต แต่บววนิดเด่นลุ่มแม่น้ำอิรวดี แม่น้ำสะโตร แล้วแม่น้ำสาละวิน มีเมืองแห่งสาวดีเป็นเมืองหลวง ชาวมอญเป็นนักศิลปะและรักงาน อาณาจักรแห่งสาวดีของมอญต้องถูกทำลายไปเพราะพม่ามีอำนาจขึ้นมาปกครองดินแดนแถบนี้ ชาว พม่าเป็นนักรบที่หาญหาญ ดังนั้นตลอดระยะเวลาอันยาวนานของการทำสงครามระหว่างมอญและพม่า ชาวมอญได้พากันอพยพหนีภัยพม่าเข้ามาหาที่พักพิง และทำมาหากินในประเทศไทย

การอพยพของชาวมอญเข้ามาในประเทศไทยครั้งใหญ่ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีประมาณ
๔ ครั้งด้วยกัน คือ

๑. สมัยสมเด็จพระนราธิราชา (พ.ศ. ๒๑๒๒-๒๑๓๓) เกิดขึ้นหลังจากการที่
สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง ใน พ.ศ. ๒๑๒๗ มีพระยาเกี้ยรติ
พระยาราม พระมหาเตรคันฉ่องและชาวมอญอีกเป็นจำนวนมาก^๑

๒. สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓-๒๑๔๙) ได้เกิดการอพยพครั้ง
สำคัญ ๒ ครั้ง อันเนื่องจากความเดือดร้อนที่มอญได้รับจากสังคมที่มีพ่ายแพ้มาเรื่อยๆ ชาว
มอญเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนที่สุด เนื่องจากถูกเกณฑ์เข้ากองทัพและถูกเกณฑ์ให้ส่งเสบียงทุก
ครั้งที่มีการทำสงคราม พากมอญได้ก่อการปฏิวัติในกรุงศรีอยุธยาและได้ยกกองทัพมาปราบใน พ.ศ.
๒๑๓๖ ชาวมอญสู้ไม่ได้จึงได้อพยพเข้ามาในไทยเป็นจำนวนมากหลายพันคน

ครั้งที่สอง ใน พ.ศ. ๒๑๓๘ เป็นคราวที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกทัพอยุธยาไปปิด
ทางสาดีเป็นการแก้แค้นพม่าบ้าง หลังจากที่ล้อมหงสาวดีอยู่ ๓ เดือนก็ยังตีหงสาวดีไม่ได้ ทั้งยังมี
กองทัพแพร อังวะ ตองอู ยกมาช่วยหงสาวดี สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงทรงเลิกยกทัพกลับ
อยุธยาและหากลับได้คาดต้อนชาวมอญในหงสาวดีมาเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการตัดกำลังของ
หงสาวดี^๒

๓. สมัยสมเด็จพระเจ้าปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช^๓ ในปี พ.ศ. ๒๑๗๓-๒๑๘๙ การอพยพครั้งนี้ไม่ปรากฏ
หลักฐานผ่านมา แต่มีกล่าวถึงในหนังสือของนักประวัติศาสตร์ชาวตะวันตกที่เต็งโดยอาศัยพงศาวดาร
พม่า^๔ ซึ่งกล่าวไว้ว่าพากมอญก่อการปฏิวัติในสมัยพระเจ้าสุธรรมราชาแห่งพม่า พม่าส่งกองทัพมา
ปราบปรามอย่างรุนแรงมาก ทำให้ชาวมอญอพยพเข้ามายังไทย ใน พ.ศ. ๒๑๗๕

๔. สมัยสมเด็จพระนราธิราชนมหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) การอพยพครั้งนี้^๕
อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เพราะมอญถูกพม่าเกณฑ์ให้ไปรบกับพากแม่นจูและกองโจรจีนที่
เข้ามาปล้นสะدمพม่า ชาวมอญที่ถูกเกณฑ์มา ๓,๐๐๐ คน ได้หลบหนีระหว่างทางที่ยกทัพไปรบ หลัง
จากพม่าเสร็จคึกกับแม่นจูแล้วพม่าได้ยกกองทัพมาปราบมอญ มอญสู้ไม่ได้จึงพากันอพยพครอบครัว^๖
เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารจากสมเด็จพระนราธิราชนมหาราช^๗

^๑ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ไทยรัตน์พม่า (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๕), หน้า ๖๖๑-๖๖๒.

^๒ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม หน้า ๑๕๖.

^๓ Phayre History of Burma (London : Susil Gupta, 1967), p. 134.

^๔ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า ๒๕๖.

๕. สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๑) การอพยพเข้ามาในสมัยนี้มีหลายคราวด้วยกัน สาเหตุการอพยพเกิดจากสิ่งแวดล้อมภัยธรรมชาติ ภัยธรรมชาติที่สำคัญคือภัยดินถล่ม ภัยดินถล่มเป็นภัยที่มีกำลังน้อยกว่าไฟฟ้า ภัยไฟฟ้าไม่ได้จึงพาภัยนี้ร้อนมาพึงยืนในแผ่นดินไทย

การอพยพในสมัยกรุงธนบุรี

เป็นการอพยพครั้งใหญ่ของชาวมอญซึ่งมีจำนวนประมาณ ๓,๐๐๐ กว่าคน^๕ อันมีสาเหตุมาจากภัยดินถล่ม คือพระเจ้ามังรจะยกกองทัพมาตีกรุงธนบุรี จึงได้เกณฑ์ชาวมอญให้มาทำเสบียงตั้งยังจางไว้ตามทางระหว่างพม่ากับไทย หัวหน้ามอญในการตั้งกองเสบียงครั้งนี้ ได้แก่ พระยาเจ้าเมืองเตริน พระยาอู่ ตะละเสียง ตะละเกล้า ในขณะเดียวกัน พม่าก็เกณฑ์แรงงานชาวมอญที่เมืองเมะทะมะจึงได้ช่วยกันตีเมืองเมะทะมะและเมืองอื่น ๆ ของมอญคืนได้ เช่น เมืองหงสาวดี สะโตร และร่างกุ้ง พม่าได้ส่งทัพใหญ่มาปราบ พวกมอญสู้ไม่ได้จึงพาภัยนี้เข้ามาไทย มีพระยาเจ้าเป็นหัวหน้า พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ให้ครัวมอญเหล่านี้ไปอยู่ที่ปากเกร็ด เมืองนนทบุรีและที่สามโคก เมืองปทุมธานี ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยานำเรือศักดิ์ ขุนนางสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีเชื้อสายมอญ เป็นพระยารามมอญวงศ์ มีศักดิ์เท่าจตุสดมภ์ หรือเรียกันว่าจักรีมอญ เป็นหัวหน้าควบคุมดูแลกองมอญทั่วไป ส่วนพระยารามมอญและหัวหน้ามอญก็ทรงตั้งให้มีศักดิ์เป็นข้าราชการ ดังปรากฏในหนังสือ พงศาวดาร ตะละเกล้าได้เป็นพระยาราม และสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า พระยาเจ้าอาจได้เป็นพระยาเกียรติ ซึ่งเป็นตำแหน่งคู่กับพระยารามในทำเนียบมอญ ส่วนพระยารามมอญอีก ๒ คนคงจะได้ตำแหน่งคู่กับพระยารามในทำเนียบมอญ

การอพยพในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

มีการอพยพครั้งใหญ่ของชาวมอญในสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นจำนวนถึง ๔๐,๐๐๐ กว่าคน^๖ สาเหตุการอพยพของชาวมอญอย่างมากมายครั้งนี้ เพราะไม่สามารถทนการกดขี่เบียดเบี้ยนจากพม่าได้ เนื่องจากพระเจ้าปดุงได้เกณฑ์แรงงานมอญไปสร้างพระมหาธาตุที่เมืองเมงกุน เพื่อให้เป็นพระเจดีย์สถานที่ใหญ่ที่สุดในโลก ชาวมอญได้รับความลำบากมาก แต่ไม่มีกำลังพอที่จะ

^๕ G.E. Harvey *History of Burma* (London : Frank Cass & co. Ltd; 1967), p. 259.

^๖ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชนายกและการกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่๒, เล่ม ๑ (พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๐๕), หน้า ๒๒๗.

ต่อสักกับพม่าได้ มวลญาเจ้าเมืองเมะตะมะและกรรมการเมือง อันมีสมิงสอดเบาเป็นหัวหน้า จึงได้มีหนังสือแจ้งมายังพระยาภาณุจันบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ ขอเข้ามาพึงพระบารมีพระเจ้าแผ่นดินสยาม ใน พ.ศ. ๒๓๕๙ ชาวมอยุที่เมืองเมะตะมะจึงได้ก่อกรุงขึ้น จักรกรรมการเมืองพม่าม่าตาญ แล้วพาภันอพยพเข้ามายังไทย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดให้มอยุท้อพยพเข้ามาในคราวนี้ไปอยู่ที่เมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเชื่อนขันธ์ ทั้งยังทรงโปรดเกล้าฯ ตั้งสมิงสอดเบาเป็นพระยา_rัตนจักร ข้าราชการมอยุที่มีบิคในเมืองเดิมก็โปรดฯ ให้เป็นพระยาทุกคน

นอกจากนี้ ยังมีการอพยพครั้งเล็กๆ อีกรังหนึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เจ้าอยุทัว คือเมื่ออังกฤษทำศึกกับพม่า ชาวมอยุในกรุงเทพฯ ได้กราบบังคมทูลขอองทัพไปภาคต้อนครัวชาวมอยุในเมืองมอยุให้เข้ามายู่ในกรุงเทพฯ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาโยรา (ทอเรียะ) เป็นแม่ทัพคุ้มกันมอยุไปรับครัวมอยุเข้ามา^{๑)} แต่การอพยพครัวนี้ไม่มีจำนวนตัวเลขที่แน่นอน สันนิษฐานว่า คงจะมีจำนวนไม่มากนัก ได้โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนครเชื่อนขันธ์ เพราะอยู่ใกล้พระนครและเป็นบริเวณที่มีชาวมอยุอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

จะเห็นได้ว่า การอพยพของชาวมอยุที่เข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ทำให้คนไทยมีเชื้อสายมอยุเข้ามาปะปนผสมกลมกลืนในสายเลือด ไทยรับประเพณีและวัฒนธรรมของมอยุไว้ในวัฒนธรรมไทยหลายอย่าง จากการสำรวจสำมะโนครัวหัวเมืองของมหาลัยกรุงเทพ ของกระทรวงนครบาลในรัชกาลที่ ๕ ปรากฏว่า ใน ๕ เมืองที่มีคนมอยุอาศัยอยู่ คือ ปทุมธานี นนทบุรี นครเชื่อนขันธ์ และสมุทรปราการ มีคนมอยุรวมกัน ๒๑,๓๐๒ คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด ๑๕๓,๘๐๙ คน

ในจำนวนชาวมอยุ ๒๑,๓๐๒ คนนี้ อาศัยอยู่ในเมืองต่างๆ ดังนี้ คือ

- ปทุมธานี ๘,๙๗๕ คน จากผลเมืองทั้งจังหวัด ๒๑,๓๖๐ คน
- นนทบุรี ๗,๒๑๕ คน จากผลเมืองทั้งจังหวัด ๔๔,๖๗๕ คน
- นครเชื่อนขันธ์ ๓,๑๙๙ คน จากผลเมืองทั้งจังหวัด ๓๗,๔๗๑ คน
- สมุทรปราการ ๑,๙๓๓ คน จากผลเมืองทั้งจังหวัด ๓๕,๔๐๐ คน

^{๑)} ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๒ (เล่ม ๗๕) “เรื่องทุกฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์” (พระนคร : คุรุสภา ๒๕๐๑), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

ใน พ.ศ. ๒๕๔๖ กระทรวงมหาดไทยได้ทำสำมะโนครัวแยกตามเชื้อชาติ ซึ่งทำไว้เพียง ๑๒ 民族 มีประชากรรวม ๓,๓๐๘,๐๓๒ คน ในจำนวนนี้มีคนมอยู่ ๒๙,๑๕๖ คน แยกอยู่ใน民族 ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- ราชบุรี ๑๒,๙๖๐ คน จากผลเมืองทั้งหมด ๓๔๔,๔๐๒ คน
- นครชัยศรี ๖,๘๒๒ คน จากผลเมืองทั้งหมด ๒๕๖,๗๓๔ คน
- กรุงเก่า ๒,๕๓๒ คน จากผลเมืองทั้งหมด ๔๔๔,๒๓๖ คน
- นครสวรรค์ ๒,๙๙๓ คน จากผลเมืองทั้งหมด ๒๒๔,๔๙๗ คน
- นครราชสีมา ๒,๒๕๙ คน จากผลเมืองทั้งหมด ๔๐๒,๐๖๙ คน
- ปราจีนบุรี ๑,๗๑๕ คน จากผลเมืองทั้งหมด ๒๙๒,๐๕๗ คน

จากการทำสำมะโนครัวดังกล่าว ทำให้เราอาจประมาณได้หยาบ ๆ ว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีคนมอยู่ในประเทศไทยไม่ต่ำกว่า ๕๐,๐๐๐ คน ดร.เบรียน แฟล. ฟอสเตอร์ (Dr. Brian L. Foster) นักค้นคว้าชาวอเมริกัน ซึ่งได้ศึกษาและเขียนวิทยานิพนธ์ขั้นปริญญาเอก สาขานุชยวิทยาเกี่ยวกับ ชาวมอยู่ในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แสดงตัวเลขชาวมอยู่บ้านจุบันในไทยว่ามีประมาณ ๖๐,๐๐๐ - ๗๐,๐๐๐ คน

ในจังหวัดนครราชสีมา เท่าที่มีการสำรวจสำมะโนครัวในรัชกาลที่ ๕ แล้ว จะเห็นได้ว่า ชาวมอยู่จำนวนไม่นานนัก คือเพียง ๒,๒๕๙ คน จากจำนวนประชากร ๔๐๒,๐๖๙ คน สำหรับชาวมอยู่ในจังหวัดนครราชสีมานั้น ยังหาข้อมูลไม่ได้ในประเด็นที่ว่า ชาวมอยู่เหล่านี้ อพยพมาเมื่อไร และสืบทอดสายมาจากไหน จากการจดบันทึกของ พ.ต.พระพิทักษ์โยธา ได้อธิบาย ไว้ว่า มอยู่ที่อยู่ในจังหวัดนครราชสีมา เป็นมอยู่ที่อพยพมาครั้งพระยาเจ่ง (เจ้าพระยามหาโยธา ยศสูงสุดในระยะต่อมา) เข้ามาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี มีพระศรีราชรามัญ เป็นหัวหน้า ครอบครัวมอยู่ที่อยู่ที่นครราชสีมานั้น เป็น wang lottoban แทนความดีความชอบให้แก่พระยานครราชสีมา (บุญคง) ในการที่ทำศึกกับพม่าที่มาล้อมเมืองพิษณุโลกในคราวศึกอะแซหุน ก็มีเมืองพิษณุโลก ท้าวเมือง นครราชสีมายกกองทัพไปสมทบทัพหลวงของพระเจ้ากรุงธนบุรีที่ไปตีเมืองเชียงใหม่ซ้ำไม่ทันกำหนด เพราะเจ้าเมืองมัวแต่จับตัวผู้ที่หนีท้าวอยู่ เมื่อเสร็จศึกอะแซหุน ก็แล้ว พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้พระราช

ท่านครัวมอญให้เป็นร่างวัล เพาะะในสมัยนี้มีครัวมอญอยู่พื้นที่พระบรมโพธิ์สมการพอดี โดยมีพระยาเจ่งเป็นหัวหน้าครัวมอญ ในการเดินทางมาที่เมืองนครราชสีมาได้ใช้เส้นทางทางเมืองปราจีนบุรี มีพระศรีราชารามัญหัวหน้ากองส่วยทองเป็นหัวหน้าครัวมอญพวกหนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย และอีกพวกหนึ่งที่บ้านพลับพลา อำเภอโชคชัย ส่วนพระศรีราชรามัญและเครือญาติ ได้มาตั้งถิ่นฐานในเมืองนครราชสีมา ซึ่งเรียกวันว่า “บ้านมอญ” จนทุกวันนี้ ส่วนพระยาเจ่งกับมอญที่เหลือได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่ที่สามโคก ปทุมธานี และที่ปากเกร็ด นนทบุรี นอกจากหมู่บ้านมอญพวกนี้แล้ว ไม่ปรากฏว่ามีการส่งชาวมอญมาที่เมืองนครราชสีมาอีกเลย

สถานที่ที่พากมอญมาตั้งถิ่นฐานในเมืองนครราชสีมา แบ่งเป็น ๒ แห่ง คือ บ้านมอญ ใหญ่ และ บ้านมอญน้อย

บ้านมอญใหญ่มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จต	ถนนจอมพล
ทิศใต้	จต	ถนนมหาดไทย
ทิศตะวันออก	จต	ถนนไชยแรงค์
ทิศตะวันตก	จต	ชายเขตบึงของวัดบึง
(แต่ก่อนยังไม่มีถนนมีนัส)		

บ้านมอญน้อย มีอาณาเขตดังนี้

ทิศตะวันออก	จต	ตروعช่องตึ่งตันจากถนนไชยแรงค์ มาออก ถนนมหาดไทย (เยื่องหน้าบ้าน พ.ต. หลวงสุดกระบวนการ)
ทิศตะวันตก	จต	ถนนไชยแรงค์
ทิศเหนือ	จต	ถนนมหาดไทย
ทิศใต้	จต	ตروعที่กล่าวไว้ในทิศตะวันออก

บริเวณบ้านมอญน้อย บ้านจุบันไม่แน่ใจว่าจะมีเชื้อสายมอญที่อยู่พมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี อาศัยอยู่หรือไม่ แต่ที่บ้านมอญใหญ่นั้นยังมีอยู่บ้าง^๕

^๕ พ.ต. พระพิทักษ์ โยชา, บันทึกการสำรวจราษฎร (มอญ) ขึ้นมาอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมาในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานสถาปนิกศพ คุณแม่ใหญ่ รัตนโชค ณ เมรุสภานมตร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๑๖ เมษายน ๒๕๑๙.

นายส่วน เผ่าทองสุข ชาวมอญที่อำเภอบึงครีงชัย ได้รับรวมประวัติความเป็นมาของชาวมอญที่บ้านพระเพลิงไว้ แต่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ เป็นเพียงต้นฉบับตัวพิมพ์ดิดซึ่งได้มอบไว้กับพระอาจารย์สังค ยโสธร เจ้าอาวาสวัดพระเพลิง ได้กล่าวไว้ว่า ชาวมอญที่บ้านพระเพลิงนี้อพยพเข้ามานในสมัยรัชกาลที่ ๓ หลังศึกเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ และสืบเชือสายมอญมาจากสมิงสอดเบา (พระยา-รัตนจักร) ซึ่งนำครอบครัวมอญเข้ามานอพึ่งพระบรมโพธิสมการในรัชกาลพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งพระองค์ได้โปรดให้ไปอยู่ที่ปทุมธานี นนทบุรี และสมุทรปราการ

เมื่อเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ แห่งเวียงจันทน์ขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๖๙ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เจ้าอยู่หัวได้ให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรยะ) คุมกองมอญมาสามหมกับทัพของกรมพระราชวังบวร-มหาศักดิพลเสพย์ ที่เมืองนครราชสีมา ทหารไทย (โคราช) และทหารมอญได้ร่วมกันออกล่าดตระ-เวนภายในรัศมี ๓๐ กิโลเมตร ถึงเมืองบึงครีงชัย อันเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศใต้ของนครราชสีมา เมื่อเสร็จศึกแล้วขากลับ กองทหารมอญกลับทางเมืองบึงครีงชัย ค่ายสะแกราช (ช่องเรือแตก) กบินทร์บุรี (ด่านหนามาน) นครนายก เพราะเป็นเส้นทางใกล้ หาเสบียงอาหารสะดวกกว่าทาง-เมืองจันทึก (ปากช่อง) คงพญาไฟ ซึ่งเป็นเส้นทางที่กองทัพหน้าเวียงจันทน์เดินไปและกลับ และกองทัพของกรมพระราชวังบวรฯ ใช้ในการยกทัพมาเมืองนครราชสีมา บ้านเรือนตามเส้นทางจึงว่าง เมื่อชาวมอญได้เห็นลักษณะภูมิประเทศของเมืองบึงครีงชัยแล้วเกิดความพอใจ จึงย้ายกลับมาจับจองที่ดินทำมาหากิน โดยได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนทหารไทยโคราชที่เมืองบึงครีงชัย

จากการสอบถามผู้สูงอายุในบ้านพระเพลิง มีหลายคนบอกว่า บรรพบุรุษเคยเล่าให้ฟังว่า อพยพมาจากสามโคก ปทุมธานี บัญหาอยู่ที่ว่า มอญที่บ้านพระเพลิงนี้สืบเชือสายมาจากพระยาเจ่ง หรือ สมิงสอดเบา เพราะทั้ง ๒ กลุ่มอพยพเข้ามานในระยะเวลาต่างกัน คือพระยาเจ่งเข้ามาในสมัยกรุงธนบุรี สมิงสอดเบาเข้ามาในรัชกาลที่ ๒ มอญทั้ง ๒ พวงนี้ได้รับพระบรมราชนุญาตให้ไปอยู่ที่ปทุมธานี และนนทบุรี

จากบันทึกของชาวมอญทั้งสอง คือ พันตรีพระพิทักษ์โยธา และ นายส่วน เผ่าทองสุข เป็นแนวทางให้เราพอสันนิษฐานได้ว่า จะเป็นไปได้ใหม่ว่ามอญที่อยู่ในโคราชนี้มี ๒ พวงด้วยกัน คือพวกแรกเป็นมอญที่อพยพมารุ่นพระยาเจ่ง ในสมัยกรุงธนบุรี ส่วนหนึ่งอยู่ที่ปทุมธานีและนนทบุรีอีกส่วนหนึ่งมาอยู่ที่นครราชสีมา โดยมีพระคริรakasham สืบทอดกัน แล้วมาอยู่ในเมืองพวกหนึ่ง และอีกพวกหนึ่งอยู่ที่บ้านพระเพลิงกับบ้านพลับพลา

พากที่สองเป็นพากที่เข้ามา กับสมิง สอด เบ้า ในรัชกาลที่ ๒ ครั้งแรกก็อยู่ที่ปทุมธานี และ แนบทบุรีก่อน แต่หลังจากเสร็จศึกเจ้ออนุวงศ์ ตอนเดินทางกลับกรุงเทพฯ กองทหารมอญเห็นทำเล ที่ทำมาหากินที่บ้านชัยอุดมสมบูรณ์ดี ประกอบกับมีชาวมอญอาศัยอยู่บ้านแล้ว ชาวมอญจึงพา กันย้ายมาตั้งบ้านเรือนอยู่

อย่างไรก็ตาม การสันนิษฐานนี้อาจจะไม่ถูกต้องก็ได้ นี่คุณหาที่ว่า ชาวมอญมาอยู่ที่จังหวัด นครราชสีมาตั้งแต่เมื่อไรและสืบเชือสายมาจากครรภัน ยังไม่สามารถสรุปลงได้โดยย่างแน่นอน ทั้งนี้ เพราะประวัติของชาวมอญในจังหวัดนครราชสีมา ยังไม่มีการศึกษา กันอย่างจริงจัง ส่วนมากก็เป็น การรวบรวมของชาวมอญรุ่นหลังในจังหวัดนครราชสีมาที่ต้องการรู้ประวัติความเป็นมาของตน วิธี การรวบรวมก็คือการสอบถามจากผู้สูงอายุที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน แล้วรวบรวมพิมพ์ไว้เป็นหนังสือ ก็มี yangไม่ได้พิมพ์ก็มี

ปัจจุบัน เราทราบเรื่องราว เหตุการณ์ ความเจริญ ความเสื่อมของชาติ ที่มีอารยธรรมที่สำคัญของโลก ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาลได้ เช่น อารยธรรมอิจิปต์ กรีก โรมัน แต่เป็นที่น่าสงสัยว่า ทำไม่เหตุการณ์และเรื่องราวในประวัติศาสตร์ไทย เพียง ๒๐๐ ปีจึงยังดูคลุมเครือ อยู่ จะไม่มีผู้ใดเลยหรือที่จะให้ความกระจางแจ้งในเรื่องนี้ หวังใจว่าท่านผู้รู้และรักการค้นคว้าทั้งหลาย จะช่วยสถานเรื่องนี้ให้เสร็จลงด้วยดีได้
